

CAMILLE
SAINT-SAËNS
– između inovacije i
tradicije

đurđa otržan

Camille Saint-Saëns (1835. - 1921.) ljetovao je sa suprugom u odmaralištu La Bourboule, da bi iznenada 28. srpnja 1878. godine poslao supruzi pismo u kojem je naveo da ga ne čeka, jer se on neće vratiti više niti k njoj, niti u hotel. I nije. Tako je i bilo. Nikada se više nisu vidjeli, a na njegovoj sahrani udovica se pojavila pod gustim velom. Ova anegdota, više no išta, zgusnuto i lapidarno odaje kakav je Saint-Saëns bio čovjek i kako je njegov karakter doista postao njegovom sudbinom. Čovjek neopozivih odluka, čvrstih stavova, odan samome sebi i svojim vlastitim ciljevima. A ti su se ciljevi pred njega postavili već u najranijem djetinjstvu.

Bio je čudo od djeteta, s apsolutnim sluhom, koji je prvu skladbu, doista čudesno za tu dob, objavio u dobi od četiri godine. No, brižna tetka i majka nisu olako shvaćale njegov talent niti su dopuštale da se dijete izlaže nepotrebnoj društvenoj radoznalosti po salonima, pa je prvi koncert održao kad je malo odrastao, u dobi od deset godina. Kao šesnaestogodišnjak piše svoju prvu simfoniju, i to su oznake na putu koje će ga pratiti čitavog života: veliki pijanist, kasnije i orguljaš kojeg je Liszt držao genijem te skladatelj značajnoga orkestralnog opusa. Ovo zadnje mu je zapravo smetalo u francuskom glazbenom društvu koje je smatralo da se orkestralni skladatelj nikako ne može baviti operom, i nakon niza

pokušaja, Saint-Saëns je srušio tu predrasudu i dokazao se operom „Samson i Dalila“ koja je i dan-danas na međunarodnim opernim pozornicama. Ne otrpve, doduše. Pariz je najprije odbio izvesti to djelo biblijskih motiva i tek je Lisztovim zalaganjem opera prouzvedena u Weimaru 1877. godine, a u Parizu tek 1896. godine, i to oba puta uz ovacije.

Njegov put genijalnog djeteta nije zapravo bio očekivanog karaktera poput Mozartovog. Saint-Saëns je uz dobru poduku prionuo isključivo skladanju, i mada bi se očekivalo da će kao pijanist i orguljaš stvoriti pozamašan opus skladbi za instrumente s tipkama, to nije bio slučaj. Njega je privlačio orkestar i koncertantne skladbe. Izokrenut će svoj životni put na način da će na svjetske turneje krenuti tek u kasnijoj dobi, posjetivši 27 zemalja i ostvarivši gotovo 180 turneja. Srećom, tada je već bio svjetska zvijezda i mogao je koncerte koncipirati na način autorskih večeri na kojima bi uz djela priznatih klasika obično dirigirao ili svirao solističku dionicu u nekom od svojih klavirskih koncerata. Zbog slabog je zdravlja volio sjevernu Afriku i često boravio u Egiptu, kojem je posvetio svoj peti koncert za klavir i orkestar, te Alžir, gdje je često zimovao i gdje je i umro jedne takve zime 1921. godine. Ovaj reverzibilan proces: skladao kao dijete -koncertirao kao zreli umjetnik, odaje koliko je Saint-Saëns navikao da radi samo ono što je njemu u nekom trenutku odgovaralo. Kad mu je bilo 13 godina, upisao se na konzervatorij i postao student na ustanovi kojom je rukovodio Daniel Auber. Zabavljen otkrivanjem tajni orkestra, imao je dovoljno radoznalosti ali i entuzijazma

da se oduševi oblikom simfonijske pjesme koju je u glazbu uveo Franz Liszt i u svom opusu ostvari nekoliko uspješnih skladbi, od kojih je najpopularnija „Omfalina preslica“, i „Danse macabre“ u kojem je hrabro koristio ksilofone, novitet za ono vrijeme. Međutim, tu njegov entuzijizam prestaje. Upoznao je djela svojih suvremenika, Brahmsa, Schumanna, Dvořaka i Čajkovskog, ali nije poput njih radio na stvaranju vlastitog stila. Radije je slijedio klasične oblike i njihove tehnike, držeći to najboljim mogućim stilom. Doista, može se reći da je u tom smislu postigao savršenstvo jer Saint-Saëns nije napisao niti jedno loše djelo. Ali nije napisao niti jedno koje bi otkrivalo neku posebnu značajku osobnosti ili ukusa, manjkalo mu je i snage dekadencije i snage entuzijazma, ali bio je utjelovljenje onoga što je Stravinski nazvao akademskim talentom, i to talentom koji se ne dobiva na dar, nego se postupno izgrađuje. Manjkalo mu je i avanture u ulaska u nepoznato. Berlioz je to izrazio riječima: „*On zna sve, ali mu nedostaje neiskustvo*“.

Kratko je službovao kao učitelj. Dok je radio na Školi za klasičnu i religioznu glazbu, među učenicima koji su ga obožavali je bio i Gabriel Faure. Voljeli su ga stoga što je znalački izlagao kontrapunkt i harmoniju a na kraju sata bi svoje studente upoznavao sa djelima Schumanna, Liszta i Wagnera, što će možda kasnije požaliti. Sa Faureom je ostao u bliskim obiteljskim odnosima premda nije držao normalnim Faureovog učenika Claudea Debussyja. Ni Stravinskog nije držao normalnim. Milhauda pogotovo. Za njegov osjetljivi sluh, burna orkestracija „Posvećenja proljeća“ je bila nešto poput elementarne nepogode. Čvrsto uvjeren u vrijednost ideala

klasične forme, propagirao je to vještinom kojoj nije bilo premca i zapravo je, u cjelini, bio vrlo popularan skladatelj. Ali, kao i sa dvogodišnjim brakom, i sa učiteljevanjem je završilo na sličan način; kad je jednom napustio predavačko mjesto na školi, više se nikada tamo nije vratio. Svoju je popularnost stekao onim što je i Liszta zadivilo, sviranjem orgulja u pariškim crkvama, što je donosilo i znatan prihod s obzirom da je orguljao na svim važnim svečanostima, od pogreba do vjenčanja i vjerskih blagdana. Nikada nije novčano oskudijevao, i to je omogućavalo moralnu slobodu i izbore koje je činio. Osim ukotvljenosti između noviteta i tradicionalnog konzervativizma, mučila ga je izgleda i taština. Dvije činjenice govore tome u prilog. Čuvenu nagradu Prix de Rome nikada nije dobio iako se više puta natjecao. Zapravo, njegova je kandidatura odudarala od prirode te nagrade. Više namijenjena mladim i neafirmiranim skladateljima, pa nije bila za nekog tko je *de facto* već bio *celebrity*. Suci, među kojima je u jednom navratu bio i sam Berlioz, nikako nisu mogli da shvate zašto se uspješan i etablirani skladatelj kao što je to bio Saint-Saëns uopće natječe. I dakako, svaki put su nagradu dali drugome. A Saint-Saëns je volio vjerovati u sliku koju je stvorio o sebi. Tako je, poput onog famoznog pisma u hotel, nakon što je skladao svoju fantaziju „Karneval životinja“, između ostalog misleći na svoje studente i da ih zabavi, zabranio izvedbu tog djela kako njegova trivijalnost ne bi naškodila reputaciji njega kao ozbiljnog skladatelja. I „Karneval“ nikada nije izveden za Saint-Saënsova života. Koje li ironije da je baš ta skladba održala Saint-Saënsova na koncertnim podijima podarivši neizostavnu skladbu repertoaru koncerata za mladež.

Još je jednom na vidjelo došla njegova karakterna crta odlučnog i principijelnog konzervativca. Bio je među osnivačima Nacionalnog glazbenog društva i kao pravi Parižanin i patriot zalagao se da se u stilu Ars Gallice potiče nova francuska glazba i mladi francuski skladatelji. No, kada su mlađi članovi poput Duparca i Masseneta počeli kampanju za proširenjem koncepta društva na ne-francuske skladatelje, Saint-Saëns je iz Društva istupio. On, koji se svojedobno zalagao za upoznavanje djela Wagnera, Liszta i Schumanna, sada je opsjednutost wagnerijanstvom smatrao pogubnim za mladu francusku glazbu. On kao da je bio imun na novitete s kojima je svojedobno upoznao svoje studente, no drugi nisu. Pa ipak, Richard Wagner se divio Saint-Saënsovoj tehnici, a Marcel Proust je napisao i esej o njemu. Izgleda da je Saint-Saëns bio od onih ljudi koji su uvijek u pravu, s pravom. Njegov opus na repertoarima koncerata nije ostao u onom obimu koji to zaslužuje. Napisao je preko 70 uspješnih sakralnih djela, ali malo klasičnih, od kojih se najviše izvode violinske skladbe, „Drugi koncert za violončelo“, „Drugi glasovirski koncert“, a njegova „Orguljska simfonija“ iz 1886. godine najzastupljenija je na standardnim koncertnim rasporedima. Njegova brižljivost u građenju imidža ozbiljnog skladatelja, „osvetila“ mu se popularnošću „Labuda“ iz „Karnevala životinja“, stavivši ga uz bok popularnosti Debussyja. Međutim, sud Maricea Ravela ostaje: „*Camille Saint-Saëns je bio akademski genij i od njega treba učiti.*“

Odabrana diskografija Camillea Saint-Saënsa:

Treća simfonija "Orguljska",...

B. Zamkochian, BSO, C. Munch RCA 61500

Treća simfonija "Orguljska"

G. Litaize, CSO, D. Barenboim DG 474 612

4. glasovirski koncert...

A. Cortot, Paris Conservatoire, C. Munch Naxos 8 110613

2. & 4. glasovirski koncert

A. Malikova, WDR SO Köln, T. Sanderling Audite 92.509

Piano Concertos

A. Ciccolini, Orchestra Of Paris, S. Baudo EMI CMS7694432

Cello Concerto No. 1 in A minor,...

Yo-Yo Ma, Nat. Orch. Of France, L. Mazel CBS MK35848

Carnival of the Animals

P. Rogé, C. Ortiz, Lon. Sinfonietta C. Dutoit Decca 444 5522

Chamber Music

Nash Ensemble Hyperion

Samson et Dalila

P. Domingo, Opera Bastille, M.-W. Chung EMI